

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

มูลนิธิโครงการหลวงนำกาแฟอาราบิก้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรบนพื้นที่สูงปลูกเพื่อเป็นรายได้มานานกว่า 50 ปี ปัจจุบันการผลิตกาแฟอาราบิก้าของโครงการหลวงได้รับการรับรอง GAP จากกรมวิชาการเกษตร ทั้งสิ้น 1,732 ราย พื้นที่ 10,784.29 ไร่ ผลผลิตกาแฟกะลาปีละประมาณ 500-800 ตัน คิดเป็นมูลค่าเงินคั้นเกษตรกรปีละประมาณ 80 ล้านบาท และสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (สวพส.) ได้นำองค์ความรู้การปลูกกาแฟจากโครงการหลวงมาส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่สูง (สวพส.) ได้นำองค์ความรู้การปลูกกาแฟจากโครงการหลวงมาส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่สูง (สวพส.) จำนวน 22 พื้นที่ มีพื้นที่ปลูกกาแฟ 5,472.78 ไร่ เกษตรกรจำนวน 2,570 ราย มีผลผลิตกาแฟกะลาปีละประมาณ 757 ตัน สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรคิดเป็นมูลค่าปีละประมาณ 41 ล้านบาท

ในการปลูกและผลิตกาแฟอาราบิก้าให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพนั้นเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายชนิด เช่น สายพันธุ์กาแฟ สภาพอากาศ การจัดการดูแลรักษาที่ดี รวมถึงวิธีการแปรรูปที่ดีเป็นต้น ปัจจุบันปัจจัยที่สำคัญอันหนึ่งที่ทางโครงการหลวงและสวพส. ให้ความสำคัญคือสายพันธุ์กาแฟคุณภาพในด้านรสชาติ ซึ่งสายพันธุ์ของกาแฟส่วนใหญ่ที่ปลูกนั้นยังมีรสชาติและคุณภาพการชิมยังไม่มีเอกลักษณ์เหมือนสายพันธุ์จากต่างประเทศ จึงเป็นอีกข้อจำกัดหนึ่งของการพัฒนากาแฟไทย จึงได้ดำเนินการรวบรวมและคัดเลือกสายพันธุ์กาแฟอาราบิก้าที่ปลูกในพื้นที่โครงการหลวงและสวพส. เพื่อพัฒนาเป็นสายพันธุ์กาแฟของโครงการหลวงเริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2557 รวบรวมได้จำนวน 4 แหล่งพันธุ์ ปีพ.ศ. 2559 จำนวน 5 แหล่งพันธุ์ รวมทั้งสิ้น 9 แหล่งพันธุ์ ซึ่งในปี พ.ศ. 2562 สามารถคัดเลือกต้นกาแฟจำนวน 5 ต้น ใน 2 แหล่งพันธุ์ ได้แก่พันธุ์จากอ่างขาง (3 ต้น) และพันธุ์จากอินทนนท์ (2 ต้น) นำมาขยายจัดทำเป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์กาแฟ ณ สถานีเกษตรหลวงอินทนนท์ ส่วนใน 2 แหล่งพันธุ์จากป่าเมี่ยง และพันธุ์จากตีนตอก ทดสอบคุณภาพการชิมซ้ำเป็นครั้งที่ 2 พบว่าในแหล่งพันธุ์ป่าเมี่ยง มี 9 ตัวอย่าง (45 เปอร์เซ็นต์) ที่อยู่ในกลุ่มคุณภาพดีเยี่ยม ส่วนอีก 11 ตัวอย่าง (55 เปอร์เซ็นต์) อยู่ในกลุ่มพอใช้ และแหล่งพันธุ์ตีนตอก มี 7 ตัวอย่าง (35 เปอร์เซ็นต์) ที่อยู่ในกลุ่มคุณภาพดีเยี่ยม อีก 13 ตัวอย่าง (65 เปอร์เซ็นต์) อยู่ในกลุ่มคุณภาพพอใช้

นอกจากนี้การจำหน่ายกาแฟคั่วภายใต้ชื่อ “กาแฟโครงการหลวง” มีแนวโน้มเติบโตเพิ่มมากขึ้น โดยมีรายได้จากกาแฟคั่วปีละประมาณ 19 ล้านบาท (ข้อมูลเดือน ก.ค. พ.ศ. 2562) ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริโภคนิยมกาแฟสดมากขึ้น รวมถึงการแข่งขันด้านธุรกิจกาแฟด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ออกมาตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ในขณะที่ผลิตภัณฑ์กาแฟโครงการหลวงมีเพียงกาแฟคั่ว ในปี พ.ศ. 2562 จึงได้ศึกษาพัฒนาผลิตภัณฑ์กาแฟแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการแข่งขันของตลาดกาแฟในปัจจุบัน โดยการรวบรวมผลผลิตกาแฟในพื้นที่ปลูกกาแฟของโครงการหลวง จำนวน 9 แห่ง และพื้นที่สวพส. จำนวน 11 แห่ง นำมาแปรรูป 3 รูปแบบ ได้แก่ แปรรูปแบบเปียก (Wet) แปรรูปแบบแห้ง (Dry) และแปรรูปแบบน้ำผึ้ง (Honey) ได้ตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 60 ตัวอย่าง มาคัด

คุณภาพทางกายภาพ และส่งวิเคราะห์คุณภาพการชิม (Cup test) จากผลวิเคราะห์พบว่า การแปรรูปแบบแห้ง (Dry) มี 15 ตัวอย่าง (79 เปอร์เซ็นต์) ได้คะแนนมากกว่า 80 คะแนนอยู่ในกลุ่มคุณภาพดีเยี่ยม สามารถจัดให้เป็นกาแฟพิเศษ (Specialty coffee) ส่วนอีก 4 ตัวอย่าง (21 เปอร์เซ็นต์) อยู่ในกลุ่มคุณภาพพอใช้ ส่วนการแปรรูปแบบเปียก (Wet) มี 16 ตัวอย่าง (84 เปอร์เซ็นต์) อยู่ในกลุ่มคุณภาพดีเยี่ยม อีก 3 ตัวอย่าง (16 เปอร์เซ็นต์) อยู่ในกลุ่มคุณภาพพอใช้ และการแปรรูปแบบน้ำผึ้ง (Honey) มี 8 ตัวอย่าง (42 เปอร์เซ็นต์) อยู่ในกลุ่มคุณภาพดีเยี่ยม อีก 11 ตัวอย่าง (58 เปอร์เซ็นต์) อยู่ในกลุ่มคุณภาพพอใช้ ซึ่งนำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์ร่วมกับความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ตามลักษณะภูมิประเทศ เพื่อคัดเลือกพื้นที่และพัฒนาผลิตภัณฑ์กาแฟที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแหล่งผลิต (Single origin) ต่อไป

ดังนั้นในงบประมาณปี พ.ศ. 2563 จึงเป็นการศึกษาวิจัยซึ่งต่อเนื่องจากปี พ.ศ.2562 โดยการคัดเลือกสายพันธุ์กาแฟอาราบิก้าคุณภาพที่รวบรวมในปีพ.ศ. 2557-2559 ในชุดที่ 2 จำนวน 5 แหล่งพันธุ์ ได้แก่ แหล่งพันธุ์แม่ลาน้อย ห้วยส้มป่อย ห้วยน้ำขุ่น ปางอ้ง และวาวี ศึกษาการเจริญเติบโตและศึกษาคุณภาพผลผลิตของกาแฟ รวมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์กาแฟที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแหล่งผลิต (Single origin) โดยจะศึกษาจากศักยภาพด้านรสชาติ และคุณภาพผลผลิตกาแฟในแต่ละแหล่งปลูกของโครงการหลวง รวมถึงโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ที่มีศักยภาพในการผลิตกาแฟคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาเป็นกาแฟที่มีรสชาติเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแหล่งผลิต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อทดสอบสายพันธุ์กาแฟอาราบิก้าคุณภาพของโครงการหลวง
- 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะและคุณภาพของเมล็ดกาแฟจากแหล่งผลิตสำคัญของมูลนิธิโครงการหลวงและสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
- 3) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กาแฟที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแหล่งผลิต

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) การทดสอบสายพันธุ์กาแฟอาราบิก้าคุณภาพของโครงการหลวง
 - 1.1 คัดเลือกต้นพันธุ์ และทดสอบการเจริญเติบโต บันทึกลักษณะทางพฤกษศาสตร์ การให้ผลผลิต การเกิดโรคราสนิม และวิเคราะห์คุณภาพทางกายภาพและด้านรสชาติด้วยวิธีการชิมของสายพันธุ์กาแฟอาราบิก้า จำนวน 9 สายพันธุ์
 - 1.2 วิเคราะห์และจัดทำฐานข้อมูลสายพันธุ์กาแฟสำหรับการพัฒนาเป็นสายพันธุ์กาแฟพันธุ์ส่งเสริมของโครงการหลวง 1 เรื่อง
- 2) การศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะและคุณภาพของเมล็ดกาแฟจากแหล่งผลิตสำคัญของมูลนิธิโครงการหลวงและสวพส.
 - 2.1 รวบรวมตัวอย่างเมล็ดกาแฟที่ปลูกในแต่ละพื้นที่ของโครงการหลวงและสวพส. จำนวน 5 แห่ง
 - 2.2 วิเคราะห์คุณลักษณะและคุณภาพของเมล็ดกาแฟจากแหล่งผลิตสำคัญของโครงการหลวงและสวพส. จำนวน 5 แห่ง